

Р. Р. Білик, Н. В. Філіпчук

Проблеми економічної безпеки та конкурентоспроможності регіонів в умовах децентралізації

Охарактеризовано сутність державної регіональної політики в частині зміцнення конкурентоспроможності та економічної безпеки в умовах реформи децентралізації. Висвітлено проблеми інституційного забезпечення впровадження реформи адміністративно-територіального устрою. Розкрито методичні підходи до організації моніторингу параметрів конкурентоспроможності та економічної безпеки регіонів. Сформульовано основні загрози економічній безпеці територіальних громад в Україні та запропоновано індикатори оцінювання стану конкурентоспроможності та економічної безпеки регіонів. Запропоновано комплекс заходів з реалізації ефективної регіональної політики щодо зміцнення конкурентоспроможності економіки та економічної безпеки територіальних громад.

Ключові слова: економічна безпека, регіон, конкурентоспроможність регіонів, децентралізація, територіальна громада.

Постановка проблеми. Сучасна суспільно-політична та економічна ситуація в Україні вимагає адекватного аналізу підвищення конкурентоспроможності та зміцнення економічної безпеки в умовах децентралізації управління. Держава – через формування та реалізацію державної регіональної політики – повинна реагувати на такі найсуттєвіші проблеми та виклики: ускладнення умов розвитку української держави та погіршення використання нею переваг її геополітичного становища; низькі показники якості життя, рівня інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності; зростання асиметрії в розвитку регіонів, деградація села, посилення міграції працездатного населення, особливо із загостренням процесів внутрішнього переміщення; спроби використати проблеми регіонального розвитку, економічні, соціальні, історичні, культурно-ментальні відмінності між регіонами для загострення політичного протистояння та розвалу економічної системи; відсутність загальнонаціональних цінностей, нестійкість загальнодержавного політичного, економічного, мовного, культурного, інформаційного простору; небажання та низька спроможність багатьох територіальних громад самостійно вирішувати питання, які належать до їх компетенції; неадекватність існуючої територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою сучасним умовам розвитку; недосконалість системи правового, інституційного, кадрового забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики.

Більшість з наведених викликів описані в Концепції державної регіональної політики [4], які, проте, зважаючи на події останніх років, потребують корекції та доповнення. Тому вкрай важливою проблемою слід вважати негнучкість і неспроможність державної політики вчасно реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі. На нашу думку, для забезпечення безпеки це повинно стати першочерговим завданням. Тому в умовах сьогодення питання економічної безпеки регіонів актуалізуються.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика економічної безпеки та конкурентоспроможності регіонів досліджувалась багатьма вченими, серед яких: В. Геєць, Н. Гук, К. Єфремова, В. Заблудська, В. Пономаренко, В. Ткач, В. Ткаченко та ін.

В умовах реформування адміністративно-територіального устрою та фінансової децентралізації проблематика економічної безпеки та конкурентоспроможності регіонів актуалізується. Тому пошук напрямів зміцнення економічної безпеки та підвищення конкурентоспроможності регіонів потребує подальших науково-практичних досліджень.

Метою статті є дослідження інституційних проблем реалізації політики економічної безпеки та конкурентоспроможності регіонів в умовах децентралізації та визначення напрямів реформування політики регіонального розвитку.

Основні результати дослідження. Державна політика зміцнення конкурентоспроможності та економічної безпеки регіонів визначається як сукупність стратегічних заходів, засобів, механізмів, інструментів і взаємоузгоджених дій органів державної влади та місцевого самоврядування для: (1) забезпечення безпечного збалансованого як економічного, так і соціального розвитку її регіонів, (2) створення безпечного середовища проживання людей на усій території України; (3) забезпечення просторової єдності держави та сталого розвитку регіонів.

Основними принципами державної політики забезпечення конкурентоспроможності та безпеки регіонального розвитку виокремлено такі: конституційності та законності; верховенства прав людини; єдності; комплексності; скоординованості; децентралізації; субсидіарності, доступності, програмності та ін.

Усвідомлюючи потребу в удосконаленні державної регіональної політики в Україні, її реалізацію на сучасному етапі варто здійснювати за такими напрямками:

- 1) формування ефективної системи публічної влади в регіонах;
- 2) сприяння підвищенню рівня матеріального, фінансового, кадрового, інформаційного забезпечення розвитку регіонів;
- 3) сприяння інтеграції регіонального інформаційного, освітнього просторів у єдиний загальноукраїнський простір;
- 4) запровадження ефективних механізмів представництва інтересів регіонів на загальнонаціональному рівні, а на регіональному – територіальних громад.

Загалом питання участі територіальних громад у вирішенні соціально-економічних проблем на місцях і забезпеченні економічної безпеки на регіональному рівні часто визначається як пріоритетне і досить неоднозначне.

Фактично територіальні громади не є об'єктами державної регіональної політики. В Україні право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення гарантується Конституцією України, проте на практиці фактично не реалізується. Засади здійснення самостійності територіальних громад не закріплені окремим законом, а механізми та напрями її реалізації чітко не визначені. З піднесенням громадянської активності після Революції Гідності питання правоздатності та дієздатності територіальних громад набуло особливої уваги та актуальності. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Кабінет Міністрів України своєю постановою затвердив Методику формування спроможних територіальних громад [5].

Самі «питання місцевого значення» ще потребують уточнення, оскільки в Конституції України (ст. 143) вони визначаються досить розмито. Основний Закон України передбачає фінансову, організаційну, правову самостійність органів місцевого самоврядування. Це повністю відповідає Європейській хартії місцевого самоврядування, але, на жаль, не завжди реалізується на практиці.

Зокрема, щодо фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, закріплено в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [6], де окреслено основні засади діяльності органів місцевого самоврядування, але не визначено механізмів забезпечення реальної самостійності територіальних громад. У ст. 4 Закону визначено основні принципи місцевого самоврядування, серед яких правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність, проте не подано межі таких форм самостійності, механізми та інструменти їх здійснення. Ст. 16 Закону присвячена організаційно-правовим, матеріальним та фінансовим основам місцевого самоврядування, де у п. 1 зазначається, що «органи місцевого самоврядування є юридичними особами і наділяються цим та іншими законами власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність відповідно до закону», проте не визначається, яким чином і на яких засадах здійснюється ця самостійність. Така недосконалість законодавства не давала законних підстав територіальним громадам здійснювати свою діяльність з управління місцевим (регіональним) розвитком.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про основи національної безпеки України», вживається поняття «суспільство», яке не є суб'єктом права, а безпека регіонів, адміністративно-територіальних одиниць і територіальних громад не є об'єктом національної безпеки в Україні. До суб'єктів забезпечення національної безпеки не віднесені також інші (крім держави і громадян) суб'єкти господарювання та учасники відносин у сфері господарювання, інтереси яких не входять до системи національних інтересів (відповідно до ст. 1) [8].

Водночас громадян, об'єднання громадян, органи місцевого самоврядування визнано суб'єктами забезпечення національної безпеки України (ст. 4), посягання на права і свободи громадян визнано загрозою у сфері державної безпеки (ст. 7), а головним принципом забезпечення національної безпеки є пріоритет прав і свобод людини і громадянина (ст. 5). Ст. 9 «Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки» визначає, що місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування забезпечують вирішення питань у сфері національної безпеки [8].

У законодавстві закладена суперечність між національними інтересами та цілями регіонального й територіального розвитку, що призвела до уповільнення економічного зростання регіонів і країни. Саме використання в межах адміністративно-територіальних одиниць активності територіальних громад та інших суб'єктів господарської діяльності для реалізації конституційних прав і свобод громадян є головним чинником забезпечення економічної безпеки регіонів.

Хоча в Україні є досвід активної співпраці органів місцевого самоврядування з громадами, це ще не стало постійною практикою. Можливості, надані законодавством, використовуються неповно або нечасто переважно через: (1) небажання органів влади йти з населенням на відкритий діалог, співпрацю; (2) відсутність законодавчого зобов'язання органів влади вирішувати проблеми спільно з громадськістю; (3) необізнаність громадськості про права та обов'язки громади та органів влади. Процес залучення громадськості базується на принципах прозорості, відкритості, гнучкості, підзвітності, врахування інтересів громадян, яких, на жаль, не вдається дотримуватися.

Розвиток громадянського суспільства в Україні актуалізував питання налагодження ефективної взаємодії між органами влади та територіальними громадами, створення для цього дієвих механізмів. Особливо це стосується органів місцевого самоврядування, оскільки саме зміцнення місцевого

самоврядування є запорукою безпечного розвитку як окремих регіонів, так і держави загалом.

Незважаючи на певні кроки в напрямі налагодження діалогу, громадськість не має реального впливу на процес прийняття рішень, на формування державної політики розвитку, конкурентоспроможності економіки та безпеки. Для впровадження ефективних механізмів, методів і форм цього впливу необхідно: 1) здійснювати просвітницьку роботу серед населення стосовно законодавства України (зокрема, Закону України «Про участь громадськості у процесі прийняття рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування України») у сфері суспільно-політичних відносин, щоб воно стало рівноправним партнером влади; 2) залучати громадськість до розроблення та реалізації програм суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку; 3) запровадити навчання посадових осіб місцевого самоврядування методам роботи з громадськістю, способам її залучення до ефективної взаємодії та ін.

Функціонування місцевого самоврядування в Україні потребує ґрунтовного аналізу ще й з огляду на впровадження реформи адміністративно-територіального устрою. Сформувався істотні загрози безпеці функціонування та розвитку територіальних громад (зокрема, й інституційні «пастки»), які потребують ґрунтовного вивчення з подальшим їх усуненням. Основні загрози безпеці територіальних громад наведені на рис. 1.

Аналізуючи негативні чинники впливу на систему забезпечення захисту інтересів територіальних громад, варто зупинитися на кількох важливих аспектах, передусім інституціональному. Хоча згідно з Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування» територіальна громада в Україні є основним суб'єктом владних повноважень, не будучи ідентифікованою як суб'єкт правовідносин, вона не може стати повноцінним суб'єктом економічних відносин.

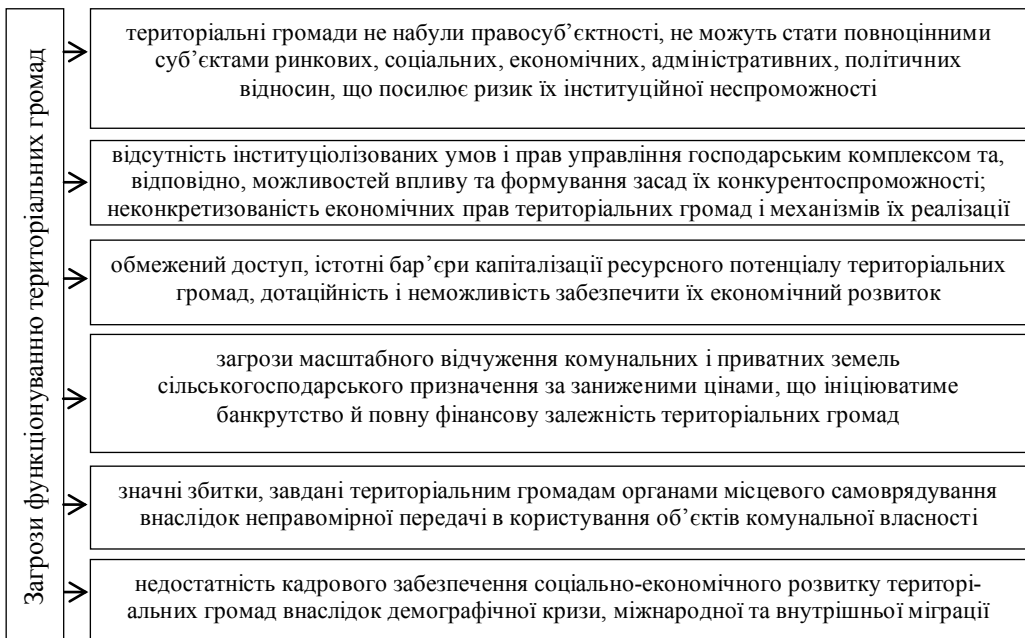

Рис. 1 Основні загрози для реалізації конкурентних переваг і забезпечення економічної безпеки територіальних громад в Україні

Джерело: складено авторами.

Оскільки територіальні громади не стали офіційними суб'єктами право-відносин, вони не можуть набути юридичного статусу власника комунального майна, а в Україні воно захищене найгірше, що спричиняє виклики економічному розвитку на місцевому рівні [9]. Оскільки територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, вона володіє певними правами, зокрема економічними, які, проте, є переважно декларативними, зафіксованими у законодавчих актах без чітких механізмів їх реалізації, що є перешкодою досягненню їх самодостатності та причиною економічної неспроможності.

Працюючи над удосконаленням політики забезпечення регіонального розвитку, формування базису конкурентоспроможності регіональних економік і забезпечення їх сталого розвитку і безпеки, враховуючи важливість ролі територіальних громад, пріоритетними напрямками реформування слід визнати такі: оптимізація територіальної основи публічної влади з розподілом сфери повноважень місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування; підвищення якості життя мешканців регіонів, зменшення диференціації за індексом людського розвитку, формування поліцентричної системи розвитку території; реалізація міжрегіональних проектів і програм ефективного використання місцевих ресурсів; запровадження критеріїв оцінювання «проблемних» територій у регіонах, дієвих механізмів державної підтримки міжрегіональної інтеграції.

Гармонізація інтересів регіонів і держави під час формування регіональної політики в аналізованій сфері має здійснюватися на засадах: (1) чіткого розподілу компетенцій центральних, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; (2) прозорого розподілу податкових ресурсів між місцевими й державним бюджетами; (3) запровадження державного контролю за законністю рішень органів і посадових осіб місцевого самоврядування; (4) врахування загальнонаціональних інтересів під час вирішення локальних проблем.

Реалізація державної політики забезпечення конкурентоспроможності економіки регіону та формування умов його економічної безпеки може успішно здійснюватися лише через систему економічних, організаційних, фінансових, правових, інформаційних, освітніх, культурних заходів. Така система заходів базується на оцінюванні та прогнозуванні розвитку регіонів, для чого застосовується комплекс заходів фінансово-економічного забезпечення, підвищення конкурентоспроможності територій та сприяння інноваційному розвитку (табл. 1).

Нерівномірність розвитку регіонів і заходи з вирівнювання диспропорцій регіонального розвитку вимагають організації моніторингу параметрів конкурентоспроможності та економічної безпеки регіонів. Одним з найбільш принципових питань є вибір системи індикаторів та обґрунтування їх порогових значень. Порівняльний аналіз регіонів за окремими індикаторами конкурентоспроможності та безпеки дозволяє визначити як найбільш вразливі сфери, так і сильні сторони їх економіки.

Існують різні підходи до формування системи відповідних індикаторів та обґрунтування їх порогових значень [3]. Тому під час вибору критеріїв і показників був узагальнений існуючий досвід, а також враховано взаємопов'язаність конкурентоспроможності та економічної безпеки регіонів.

На відміну від існуючої індикативної системи оцінювання конкурентоспроможності та безпеки держави, в регіональній системі немає окремо виділених фінансового та зовнішньоекономічного блоків, хоча низка індикаторів цих блоків увійшла до складу системи показників. Натомість значна увага приділена інноваційному блоку – ці індикатори відображають стан

Таблиця 1

Комплекс заходів з реалізації ефективної регіональної політики зміцнення конкурентоспроможності економіки та забезпечення економічної безпеки територіальних громад

Напрями формування фінансово-економічного забезпечення	Чинники і засоби підвищення конкурентоспроможності територій та сприяння інноваційному розвитку
<ul style="list-style-type: none"> - коротко-, середньо-, довгострокове бюджетне планування; - бюджетне вирівнювання; - спрямування цільових трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам на вирішення пріоритетних завдань сталого розвитку; - забезпечення стабільних джерел надходжень до бюджету розвитку всіх місцевих бюджетів; - прямі державні інвестиції на реалізацію проектів, спрямованих на модернізацію інфраструктури; - окремі бюджетні програми стимулювання розвитку регіонів; - державна підтримка на конкурсних засадах програм регіонального розвитку на умовах спільного фінансування; - створення системи фондів для фінансування інструментів реалізації регіональної політики 	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення регіонального стратегічного планування та робіт з планування територій, здійснення бюджетного планування відповідно до стратегічних пріоритетів; - підтримка проектів підвищення конкурентоспроможності регіонів; - створення сприятливих умов для прориву в зростанні найбільш інвестиційно привабливих територій; - сприяння формуванню в регіонах кластерів для системного підвищення їхньої сукупної ефективності; - сприяння залученню зовнішніх і внутрішніх інвестицій, створенню технопарків, центрів трансферу технологій, розвитку інноваційної інфраструктури; - стимулювання інноваційної спрямованості розвитку підприємства, запровадження ефективного механізму правової, фінансової, організаційної підтримки перспективних інноваційних проектів; - підтримка інфраструктури розвитку МСП, особливо у сільській місцевості, кредитно-гарантійні механізми підтримки; - сприяння впровадженню енергозберігаючих технологій, використання місцевих відновлювальних джерел енергії; - розроблення та реалізація державних і регіональних програм відновлення родючості та охорони земель; - соціальна, економічна та екологічна реабілітація проблемних територій з пріоритетним розвитком високотехнологічних видів діяльності; - збереження та ефективне використання природної та культурної самобутності територій

Джерело: складено авторами.

різних аспектів інноваційної діяльності регіонів, оскільки саме інноваційні перетворення стають імперативом конкурентоспроможності та необхідною умовою модернізації економіки. Регіони, через особливості соціально-економічного розвитку, гнучкості і здатності до змін, мають стати локомотивом інноваційних зрушень у країні. Крім інноваційного блоку, до складу індикаторів включений екологічний блок: викиди в атмосферу від стаціонарних джерел, скидання стічних вод, лісовідновлення. Вибір цих індикаторів зумовлений їх доступністю для аналізу. Хоча вибір порогових значень цих індикаторів досить умовний, він дозволяє проводити порівняльний аналіз регіонів за рівнем екологічних загроз (табл. 2).

Перелік наведених у табл. 2 індикаторів може стати основою для оцінювання стану конкурентоспроможності економіки та економічної безпеки регіону, визначення «проблемних» місць, слабких сторін та усунення загроз. Маючи спільну систему вимірювання, покращується процес управління економічним розвитком у межах держави, оскільки виявлений стан справ дає змогу порівнювати території у межах держави за однаковими критеріями й робити адекватні висновки щодо конкретних проблем і небезпек окремо взятого регіону, налагоджувати співпрацю та взаємодоповнювати один одного в загальнонаціональній економічній системі.

Наведена система індикаторів конкурентоспроможності та економічної безпеки регіонів не є остаточною і може бути доповнена у разі необхідності

Індикатори конкурентоспроможності та економічної безпеки регіонів

№ з/п	Назва індикаторів
Економічний розвиток	
1.	ВРП на одну особу, тис. грн
2.	Рівень інфляції, %
3.	Частка інвестицій в основний капітал у ВРП, %
4.	Ступінь зносу основних фондів промислових підприємств, %
5.	Відношення сальдо зовнішньоторговельного балансу до ВРП, %
6.	Відношення сальдо консолідованого бюджету регіону до ВРП, %
Соціальний розвиток	
7.	Відношення доходів на одну особу до прожиткового мінімуму, %
8.	Відношення середньої пенсії до середньої заробітної плати, %
9.	Рівень безробіття за методологією МОП, %
10.	Очікувана тривалість життя при народженні, роки
11.	Житлова площа на одного мешканця, м ²
12.	Частка коштів на охорону здоров'я, освіту і соціальну політику у ВРП, %
Інноваційний розвиток	
13.	Частка інноваційної продукції у всій продукції промисловості, %
14.	Кількість осіб, зайнятих науковими дослідженнями і розробками на 10 тис. зайнятих
15.	Частка внутрішніх витрат на наукові дослідження і розробки у ВРП, %
16.	Інтенсивність витрат на технологічні інновації (відношення витрат на технологічні інновації до обсягу випущеної продукції), %
17.	Кількість поданих заявок на винаходи на 10 тис. населення
Екологічна стабільність	
18.	Викиди забруднених стічних вод, тис. м ³ /км ²
19.	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, т / км ²
20.	Лісовідновлення (частка відновлених лісів), %

Джерело: складено за [10].

іншими індикаторами, зокрема аспектами фінансової стійкості регіонів, про- довольчої, енергетичної та промислової безпеки.

Використовуючи індикатори, які мають різні одиниці вимірювання, варто використовувати метод згладжування, реалізація якого передбачає такі етапи: (1) визначення мети і завдань дослідження; (2) вибір системи індикаторів; (4) збір даних; (5) нормування індикаторів; (6) агрегація інформації; (7) визначення ва- гових коефіцієнтів; (8) аналіз і прогнозування.

Під час дослідження стану конкурентоспроможності та економічної безпеки порівняння результату з пороговим значенням є недостатнім, важливою є ін- формація, наскільки значення відрізняється від порогового. Через це доцільно використовувати так звану «теорію зон» (зона «катастрофічного ризику», «критичного ризику», «значного ризику», «помірного ризику», зона «ста- більності») для ранжування індикаторів за ступенем віддалення від порогового значення. Ця теорія є подібною до теорії економічного аналізу – спектр- бальний метод, який передбачає проведення аналізу фінансових коефіцієнтів шляхом порівняння отриманих значень з рекомендованими нормативними ве- личинами, використовуючи при цьому системи рознесення цих значень за зо- нами віддаленості від оптимального рівня. Подібний метод, на нашу думку, підійде і для використання в аналізі індикаторів конкурентоспроможності та безпеки регіону.

Розроблення системи індикаторів оцінювання доповнить інституційне забезпечення, що разом з посиленням правового підґрунтя функціонування територіальних громад в Україні дасть змогу виробити адекватну систему

посилення конкурентних переваг і захисту економічної безпеки регіонів та територіальних громад як основного елементу безпеки регіону.

На тлі побоювань, що імплементація пропонованих Кабінетом Міністрів України механізмів реформування адміністративно-територіального устрою може мати незворотні негативні наслідки не лише для розвитку територіальних громад, але й для держави загалом, усунення наведених інституціональних перешкод і загроз, зміцнення безпеки розвитку територіальних громад вимагає невідкладного вирішення. Завдання, які є першочерговими для реалізації державою з метою посилення безпеки територіальних громад, перелічені в табл. 3.

Таблиця 3

Завдання державної політики з формування конкурентних переваг і зміцнення безпеки територіальних громад в Україні

№ з/п	Заходи	Характеристика
1	2	3
1	Інституціоналізація правосуб'єктності територіальних громад, реєстрація їх юридичними особами публічного права з наданням відповідних реєстраційних посвідчень та ідентифікаційних ознак кожній територіальній громаді ще до їх офіційного об'єднання	Механізмом реєстрації може стати розроблення та прийняття на референдумах чи загальних зборах громадян статутів територіальних громад та їх реєстрація управліннями юстиції. Для забезпечення реалізації прав територіальних громад, у т. ч. економічних, територіальні громади мають набути статусу юридичної особи
2	Оформлення територіальних громад власником комунального майна і позбавлення цього статусу органів місцевого самоврядування	Повна інвентаризація об'єктів комунальної власності з внесенням їх у публічні реєстри, зокрема Єдиний державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Державний земельний кадастр та ін.
3	Розроблення та імплементація стандартів і механізмів реалізації економічних прав, обов'язків і відповідальності територіальних громад	Важливою передумовою дотримання економічних прав територіальних громад має стати формування матеріальної основи їх розвитку через передачу їм значної частини земельних, лісових, водних ресурсів з одночасним запровадженням відповідальності за їх неналежне використання.
4	Посилення персональної відповідальності представників органів влади, а також контролю за використанням, передачею у користування та відчуження комунального майна	Визнати важливість імплементації положень Коаліційної угоди від 20.11.2015 р. щодо забезпечення повсюдності місцевого самоврядування, передачі територіальним громадам земель за межами населених пунктів, спрощення обліку та публічності реєстрів речових прав на нерухоме майно
5	Продовження мораторію на введення в обіг земель сільськогосподарського призначення в Україні, невідкладна переоцінка земельних ресурсів за ринковою вартістю	Розроблення механізмів надання пріоритетності викупу земель громадянами України, встановлення гранично допустимих меж на володіння землею однією фізичною особою
6	Запровадження повсюдного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, передусім самими громадами	Через удосконалення нормативно-правового базису забезпечити інституціоналізацію механізму такого контролю
7	Системне оцінювання причин і наслідків недотримання економічних прав територіальних громад, які зумовлюють їх економічну неспроможність	Визначити чіткий і прозорий механізм об'єднання майна територіальних громад у процесі їх укрупнення, з дотриманням критеріїв економічної безпеки територіальних громад
8	Здійснення заходів щодо вдосконалення кадрового забезпечення розвитку територіальних громад	Облік людського потенціалу за кількісними та якісними параметрами, через аналіз каркасу територіальної громади

Джерело: складено авторами.

Реалізація перелічених завдань державної політики з формування конкурентних переваг і зміцнення безпеки територіальних громад в Україні підвищить правову свідомість і громадянську активність представників територіальних громад. Оскільки вони становлять основу господарської системи регіону та його соціально-економічного розвитку, то на рівні територіальних громад це дасть змогу не лише вдосконалити систему управління регіональним розвитком, але й підвищити рівень захисту економічних інтересів держави.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити низку висновків.

1. Для зміцнення базових засад конкурентоспроможності регіональних економік в Україні етапами ефективного реформування політики регіонального розвитку мають стати: 1) перехід від політики «єдиного центру» до врахування багатовісестеріархічних інтересів суб'єктів господарювання на регіональному рівні за принципом вертикальної та горизонтальної координації заходів стимулювання регіонального розвитку і зміцнення регіональної безпеки; 2) відмова від політики перерозподілу ресурсів і «вирівнювання»; 3) застосування комплексного регуляторного впливу, гібридних інструментів і механізмів стимулювання регіонального розвитку й безпеки (через залучення потенціалу державно-приватного партнерства, переваг міжрегіонального й транскордонного співробітництва, створення регіональних кластерів, розвитку євро регіонів).

2. Конкурентоспроможність економіки регіону значною мірою визначається її здатністю не лише «перемагати» у так званій конкурентній боротьбі з аналогічними господарськими системами держави, але й рівноправною участю в мегарегіональних об'єднаннях. Реалізація такої стратегічної мети потребує розроблення та реалізації стратегії участі вітчизняних регіонів у мегарегіональних утвореннях. Основними засадами такої регіональної політики мають стати: (1) аналіз інституційно-правової бази забезпечення міжнародного співробітництва регіонів та аналіз тенденцій співпраці регіонів у зовнішньоторговельній, інвестиційній, науково-технічній сферах; (2) вимірювання рівня економічної безпеки найбільш чутливих до ефектів міжнародного співробітництва показників (інвестиційної, зовнішньоекономічної, науково-технологічної, виробничої безпеки) та визначення ступеня впливу загроз на економічну безпеку регіонів; (3) перспективи розвитку міжнародного регіонального співробітництва та його впливу на рівень економічної безпеки регіонів-учасників; (4) визначення механізмів управління системою економічної безпеки субнаціонального утворення в процесі міжнародного співробітництва. На сучасному етапі розвитку України міжнародне міжрегіональне співробітництво є необхідним елементом посилення безпеки регіонів.

3. Забезпечення цілісності соціально-економічного розвитку регіонів України як однієї з домінантних умов формування та використання конкурентних переваг їхніх економік можливе лише через удосконалення територіальної структури. Удосконалення територіального устрою України, що ґрунтується на засадах цілісності державної території, поєднання централізації та децентралізації у реалізації державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів на основі їх історичних, економічних, демографічних, етнічних і культурних особливостей, поставили питання розвитку територіальної структури та захисту територіальних пріоритетів у формуванні регіональної політики безпеки.

4. У контексті удосконалення політики формування та реалізації факторних конкурентних переваг регіонів за участю в управлінні цими процесами територіальних громад пріоритетними напрямками реформування мають стати: оптимізація територіальної основи публічної влади з розподілом сфери

повноважень місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування; підвищення якості життя мешканців регіонів, зменшення диференціації за індексом людського розвитку, формування поліцентричної системи розвитку території; реалізація міжрегіональних проектів і програм ефективного використання місцевих ресурсів; запровадження критеріїв оцінювання «проблемних» територій у регіонах, дієвих механізмів державної підтримки міжрегіональної інтеграції.

Список використаних джерел

1. Дічек О. І. Економічна безпека регіонів – складова системи національної безпеки. *Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка*. 2013. Вип. 33. С. 24-30.
2. Долматов И. В. Формирование региональной системы обеспечения экономической безопасности: дис. ... канд. экон. наук. М.: РГБ, 2007. 151 с.
3. Камлик М. І. *Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект*: навч. посіб. К.: Атіка, 2005. 432 с.
4. Концепція державної регіональної політики. Затверджена Указом Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001>
5. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%B>
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-вр. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
8. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. *Міністерство економічного розвитку і торгівлі України*: сайт. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodychniRekomendatsii&pageNumber=1>
9. Мокій А., Дацко О. *Напрями забезпечення безпеки розвитку територіальних громад у процесі реформи адміністративно-територіального устрою України*: аналітична записка. К.: НІСД, 2015. 26 с.
10. Сенчагов В. К., Митяжков С. Н. Индикаторы устойчивого развития регионов Российской Федерации. *Проблемы устойчивости функционирования стран и регионов в условиях кризисов и катастроф современной цивилизации*: тезисы докладов XVII междунар. науч. практич. конф., ФГБУ ВНИИ ГОЧС (ФЦ) МЧС России. М., 2012. С. 17-19.

References

1. Dichek, O. I. (2013). Ekonomichna bezpeka rehioniv – skladova systemy natsional'noyi bezpeky [Economic security of the regions is a component of the national security system]. In *Vcheni zapysky universyietu «KROK». Seriya: Ekonomika [Scientific notes of the University “KROK”. Series: Economics]*: Vol. 33 (pp. 24-30). [in Ukrainian].
2. Dolmatov, I. V. (2007). Formirovaniye regional'noy sistemy obespecheniya ekonomicheskoy bezopasnosti [Formation of a regional system for ensuring economic security]. Ph.D. in Econ. Dissertation. Moscow: Russian State Library. [in Russian].
3. Kamlyk M. I. (2005). Ekonomichna bezpeka pidpryemnyts'koyi diyal'nosti. Ekonomiko-pravovyy aspekt [Economic security of business activity. Economic and legal aspect]: Tutorial. Kyiv: Atika. [in Ukrainian].
4. Kontseptsiya derzhavnoyi rehional'noyi polityky [Concept of national regional policy] (2001). Approved by the Decree of the President of Ukraine on 2001, May 25, 341/2001. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001> [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennya Metodyky formuvannya spromozhnykh terytorial'nykh hromad [On approval of the Methodology of formation of capable territorial communities] (2015). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2015, Apr 08, 214. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%B> [in Ukrainian].
6. Pro mistseve samovryaduvannya v Ukrayini [About local self-government in Ukraine] (1997). Law of Ukraine adopted on 1997, May 21, 280/97-VR. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
7. Konstytutsiya Ukrayiny [The Constitution of Ukraine] (1996). Law of Ukraine, adopted on 1996, Jun 28, 254k/96-vr. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
8. Metodychni rekomendatsiyi shchodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny [Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine] (2013). Approval by Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine on 2013, Oct 29, 1277. *Ministry of Economic*

Development and Trade of Ukraine: Website. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii&pageNumber=1> [in Ukrainian].

9. Mokiy, A., & Datsko, O. (2015). *Napryamy zabezpechennya bezpeky rozvytku terytorial'nykh hromad u protsesi reformy administratyvno-terytorial'noho ustroyu Ukrayiny* [Areas of ensuring the security of development of territorial communities in the process of reforming the administrative and territorial structure of Ukraine]: Analytical note. Kyiv: NISS. [in Ukrainian].
10. Senchagov, V. K., & Mityakov, S. N. (2012). *Indikatory ustoychivogo razvitiya regionov Rossiyskoy Federatsii* [Indicators of sustainable development of the regions of the Russian Federation]. In *Problemy ustoychivosti funkcionirovaniya stran i regionov v usloviyakh krizisov i katastrof sovremennoy tsivilizatsii* [The problems of the stability of the functioning of countries and regions in crises and catastrophes of modern civilization]: Abstracts of the XVII international scientific and practical conference (pp. 17-19). Federal State budgetary institution «All-Russian Research Institute on the problems of civil defense and emergency situations of the Ministry of Emergencies of Russia. Moscow. [in Russian].

Bilyk R. R., Filipchuk N. V. Problems of economic security and regions' competitiveness in conditions of decentralization.

The paper characterizes the nature of public regional policy in terms of strengthening of competitiveness and economic security in conditions of decentralization reform. It reveals the problems of institutional background of administrative and territorial reform and shows the threats to economic security of territorial communities. Methodical approaches to organization of monitoring of regional competitiveness and economic security parameters are outlined. The paper argues that suggested estimation indicators can become the ground for assessment of competitiveness and economic security condition in the regions, for detecting of bottlenecks and weaknesses and for elimination of threats. Main threats to realization of competitive advantages and maintaining of economic security in Ukrainian territorial communities are presented and a set of measures to implement efficient regional policy of economy competitiveness increase and economic security maintenance in territorial communities is suggested. The paper provides evidence that reforming of regional development policy should secure: transition from a "single center" policy to consideration of multi-hierarchy interests of economic entities at regional level based on the principle of vertical and horizontal coordination of measures of regional development stimulation and regional security strengthening; complex regulating impact based on the use of hybrid tools and mechanisms of regional development and security stimulation. The paper confirms that the following should become the priorities of such policy in conditions of decentralization: optimization of territorial basics of public authority with distribution of competences of local executive authorities and local governments; improving of regions residents' life quality, reducing of differentiation by human development index and forming of polycentric system of territorial development; implementation of interregional projects and programs of efficient use of local resources; introduction of criteria of "problem" territories' assessment in regions as well as efficient mechanisms of public support of interregional integration. Special attention is paid to the fact a region's economy competitiveness is largely determined not only by its ability to "win" in competition with similar economic systems of the country, but by participation in megaregional groupings as well.

Keywords: economic security, region, regions' competitiveness, decentralization, territorial community.

Білик Ростислав Романович – доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії, менеджменту та адміністрування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (e-mail: rostikbiluk78@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1894-6828>).

Bilyk Rostyslav Romanovych – Dr. Sci. (Econ.), Assoc. Prof., Associate Professor of the Department of economic theory, management and administration of the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Філіпчук Наталія Василівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом економічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (e-mail: n.filipchuk@chnu.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4615-2301>).
Filipchuk Nataliya Vasyliivna – Ph.D. (Econ.), Associate Professor of the Department of enterprise economics and personnel management of the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Надійшло 22.10.2019 р.